

СИДІР ГОЛУБОВИЧ: ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПОСАДІ ГОЛОВИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ «ПРОСВІТИ»

В сучасній історіографії значної ваги набуває розширення сфери просопографічних досліджень. Передусім, історики звертають увагу на вивчення життя та діяльності тих персоналій, які зробили помітний внесок у розвиток національного руху і є малодослідженими. До багатьох «забутих» громадсько-політичних діячів Галичини кінця XIX – першої чверті XX ст., учасників визвольних змагань належить Сидір Голубович (1873-1938). Він був відомий як один з лідерів Української національно-демократичної партії, депутат австрійського парламенту та галицького сейму, голова уряду ЗУНР, адвокат та публіцист. Початковий період його діяльності був тісно пов'язаний з Тернопільщиною. У цьому регіоні він протягом десяти років був головою філії товариства «Просвіта» (1904-1914), яке відіграло важливу роль у піднесенні національної свідомості українського населення краю, його освітнього, культурного та економічного рівнів.

В організації роботи Тернопільської філії товариства «Просвіта» активну участь також брали: П. Карпинський (заступник голови), І. Боднар (секретар канцелярії), І. Брикович (референт та контролер), О. Ковальський (касир та бібліотекар канцелярії), А. Кунько, С. Сенковський, М. Турин, С. Абрагамовський, Д. Дмитерко [1, с. 53]. У канцелярії, що працювала при філії у м. Тернополі можна було придбати всі просвітянські видання та скористатись безкоштовною бібліотекою [2, с. 4].

Головна увага керівництва філії була зосереджена на заснуванні та розбудові читалень у селах повіту. З цією метою С. Голубович ініціював створення у травні 1909 р. читальняної секції, яку очолили відомі громадські діячі Тернополя проф. О. Терлецький та д-р М. Конрад [3, арк.1-2]. Активними членами секції були також студенти Львівського університету, які проживали в Тернополі, або приїжджали в місто у вільний від занять час [4, с. 53]. Читальняна секція займалася головно організацією лекцій, люстрацій, курсів для неписьменних, створенням бібліотек, проведенням різних культурних заходів у читальнях сіл повіту. Так, у 1912 р. секція провела люстрації у 20 читальнях та 6 касах і крамницях повіту, організувала 26 лекцій на теми з історії університету, 8 занять з галузі фізико-математичних наук, 13 викладів про життя та діяльність визначних українських персоналій [5, с. 165]. Для кращого засвоєння матеріалу на лекціях з астрономії, географії, біології та літератури широко застосовувався скіоптікон - прилад для унаочнень, який філія придбала ще у 1905 р., вартістю 300 корон.

Тернопільська «Просвіта» під керівництвом С. Голубовича, крім навчально-освітньої діяльності, проводила також культурно-організаційну роботу, сприяючи розвитку хорів, оркестрів, драматичних гуртків. У селах повіту читальні були місцем проведення театральних аматорських вистав та інших масових заходів [6, с. 1]. Кожного року філія організовувала пишні святкування на честь пам'яті Т. Шевченка, М. Шашкевича, К. Острозького, Б. Грінченка та інших визначних постатей, які супроводжувалися популярними концертами, де виступали селянські хори. Відзначались у цих заходах читальні таких сіл, як Мшанка, Івачів Горішній, Біла, Березовиця Велика, Должанка, Великий Глубичок, Чистилів, Висипівці та ін. Кошти, які були пожертвовані філії в результаті проведення святкувань, започаткували фонд для будівництва пам'ятників у Тернополі [7, с. 80-81].

Значну увагу керівництво філії приділило справі придбання власних будинків для «Просвіти» у м. Тернополі. 1913 р. у купця Штайна було закуплено три будинки по вул. Міцкевича 9, 11, 13 (суч. бульв. Шевченка), у яких згодом розмістилися зали для імпрез, бібліотека, крамниця кооперативи, приміщення для занять різних культурно-просвітніх гуртків, зберігання інвентарю, обладнань, тощо [8, с. 149].

На засіданнях виділу філії багато уваги приділялось питанням національно-патріотичного виховання молоді, результатом чого стало створення при читальнях молодіжних та спортивних товариств. Зокрема, у 1904 р. С. Голубович став одним з ініціаторів створення та першим головою Тернопільської філії товариства «Сокіл», який знаходився у будинку «Міщанського братства» м. Тернополя [9, с. 543]. Через такі молодіжні організації як «Сокіл», прогресивна інтелігенція Східної Галичини намагалася спільно сформувавши новий тип патріота, основними рисами якого були фізична досконалість, витривалість, свідомий патріотизм, вихованість, культурність, освіченість, висока моральність [10, с. 111, 114].

Одним із важливих напрямків роботи філії за часів головування С. Голубовича була організація господарсько-економічної діяльності та кредитної допомоги. 15 березня 1905 р. на одному із з'їздів делегатів читалень Тернопільського повіту голова філії виголосив реферат «Про устрій вірцевих читалень», у якому зазначив, що читальні мають бути не лише культурно-освітніми центрами сіл, а й економічними осередками, оскільки економічна допомога народу є головною умовою його просвіти та культурного розвитку. [11, с. 3].

Таким чином, на початку ХХ ст. під керівництвом С. Голубовича було організовано господарсько-економічну роботу в краї, програма якої базувалася на статуті товариства від 1891 р. Заходами «Просвіти» чи при її співпраці утворилася низка місцевих економічних та кооперативних установ. Зокрема, С. Голубович став одним з керівників першого на Поділлі «Повітового кредитного товариства» (до 1914 р.) та ініціатором створення ощадно-кредитного товариства «Народний Дім». Ці установи відіграли вагомий роль у господарському розвитку Тернопільщини і склали значну фінансову підтримку для розвитку філії «Просвіти».

При читальнях «Просвіти» по селах були утворені склади для збіжжя, рільничо-промислові спілки, закладались крамниці, позичкові каси та інші заклади, де селяни мали можливість придбати за доступними цінами необхідні товари, позичити гроші на різні потреби. Особливо схвальною репутацією та довірою серед населення користувалися каси-райфайзенки, які надавали українському населенню дешеві кредити. Вони виявились дуже стійкими до інфляції.

За сприяння філії в 1908 р. були засновані такі економічні кредитні товариства, як «Народний дім» в Ходачкові Малому, «Самопоміч» в Чернилові Руському, «Народний дім» в Кип'ячці та ін. [1, с. 53]. Крім цього виділ проводив економічну просвіту народу шляхом організації відповідних публічних лекцій, допомоги спілкам при укладенні господарських балансів, проведення загальних зборів, перевірок тощо. З метою кращого і ефективнішого поширення передових методів господарювання та організації господарських навчальних курсів, за ініціативою С. Голубовича, у жовтні 1909 р., у місті було засновано філію товариства «Сільський господар» [12, с. 213].

Економічна діяльність філії була спрямована також на розвиток дахівкарського промислу, товариство якого було засновано 8 травня 1908 р. [1, с. 53], забезпечення населення повіту деревом на зиму, кормом для худоби, макухами та насінням. Так, у 1909 р. філією було організовано доставку 56 вагонів дров з державних лісів для населення безлісних околиць повіту за дуже мінімальними цінами.

За даними звіту філії у 1908-1909 рр., в Тернопільському повіті налічувалось 82 читальні¹ з 3992 членами, 10 власних читальняних домів, 11 040 книг у бібліотеках, 16 драматичних гуртків, 18 хорів, 26 крамниць. Станом на 1909 р. найкраще розвивались читальні у таких селах повіту, як Буцнів, Великий Глубичок, Должанка, Івачів Горішній, Зарудя, Козівка, Микулинці, Острів, Шляхтинці та ін. [3, арк.6-10].

Таким чином, товариство в період головування С. Голубовича значно зміцнило свої позиції на Тернопільщині. Щороку в селах відкривалися нові читальні, а наявні поповнювалися новими членами, для їх потреб закуплялися нові книги і журнали, сільські громади будували приміщення для читалень та шкіл. При читальнях філія організовувала курси для неписьменних та навчальні заняття з різних галузей наукових знань, сприяла

¹ У 1913 р. число читалень тернопільської філії зросло до 87.

розвитку хорів, оркестрів, драматичних гуртків, різних молодіжних та спортивних товариств, організації віч, кожного року проводила пишні народні святкування. Завдяки С. Голубовичу діяльність тернопільської «Просвіти» була поставлена на серйозну економічну базу, що дозволяло філії не лише вести культурно-освітню роботу, а й надавати селянам матеріальну підтримку, значно розширивши та зміцнивши їх економічні позиції. Заслугою С. Голубовича було придбання для потреб «Просвіти» трьох нових будинків в м. Тернополі, що мало важливе значення для подальшого її розвитку. Завдяки такій багатогранній, успішній діяльності тернопільська філія була визнана однією з кращих у товаристві «Просвіта» на території Східної Галичини [6, арк.1], що свідчить про незаперечний авторитет та значний внесок її довголітнього голови у справу національно-культурного та економічного відродження краю початку ХХ століття.

Список використаних джерел та літератури:

1. Письмо з Просвіти. – 1909. – 20 квітня. – С. 52-54.
2. Подільське слово. – 1909. – 2 квітня. – С. 4.
3. ЦДІАУЛ. – Ф. 348: Товариство «Просвіта», м. Львів 1868-1939 рр. Оп. 1. - Спр. 5484. Звіти, протоколи, листування та інші документи про діяльність філіалу товариства у м. Тернопіль 1888-1937. – Арк. 1-10.
4. Лисий В. Тернопільська філія «Просвіти» / Володимир Лисий // Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історико-мемуарний збірник. Т. II. – Філадельфія, ПА, 1970. – С. 49-57.
5. Письмо з Просвіти. – 1913. – травень. – Ч.5. – С.149-150, 165-166.
6. 6. ДАТО. – Ф. 294: Філія українського товариства «Просвіта» в м. Тернополі. – Оп. 1. - Спр. 50. Звіти про діяльність читалень «Просвіти» у с. Цебрів, Гаї за 1913 р. – Арк. 1.
7. Звіт товариства «Просвіта» з діяльності за час від 1 січня 1910 до 31 грудня 1912. – Львів, 1913. – С. 80-81.
8. Головин Б., Шимків П. «Просвіта» / Б. Головин, П. Шимків // Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль, 2008. - Т. III. – С. 149.
9. Павлишин О. Голубович Сидір / Олег Павлишин // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького та І. Підкови. – Львів, 2007. – Т. 1. – С. 543.
10. Алексієвець М. М., Зуляк І. С. Діяльність «Просвіти» у національно-культурному відродженні Східної Галичини (1868-1914) / М. М. Алексієвець, І. С. Зуляк. – Тернопіль, 1999. – 184 с.
11. Подільський голос. - 1905. – 20 березня. – С. 3.
12. Бойцун Л. Тернопіль у плині літ / Любомира Бойцун. – Тернопіль, 2003. – 391 с.

Кепін Дмитро Володимирович
молодший науковий співробітник
кандидат історичних наук,
Національний науково-природничий
музей НАН України,
м. Київ, Україна
e-mail: dKepin@gmail.com

КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЇВ-ЗАПОВІДНИКІВ

В європейській музеології і пам'ятниковеденні, а також США, Канади, Австралії, країнах Африки з метою збереження як пам'яток природи, так і об'єктів історико-культурного спадку накоплено значний досвід по проектуванню музеєво-заповідників. Найкращою формою є створення нових музеєво-заповідників - парків різних типів.

В той же час активно розвивається експериментальна археологія, являючись одним з напрямків діяльності археологічних музеєво-заповідників під відкритим небом, сприяючи привертанню широкій громадськості до справи збереження давнього спадку. В складі ІСОМ функціонує з 2001 г. Асоціація ЕХАРС з штаб-квартирою в Лейдені (Нідерланди). Головою Асоціації доктором археології і музеології